

Arkeologisk förundersökning

Grundmur Villstad kyrkogård

– arkeologisk förundersökning inom RAÄ 205 med
anledning av ledningsdragning

*Villstad socken i Gislaveds kommun
Jönköpings län*

Arkeologisk förundersökning

Grundmur på Villstad kyrkogård

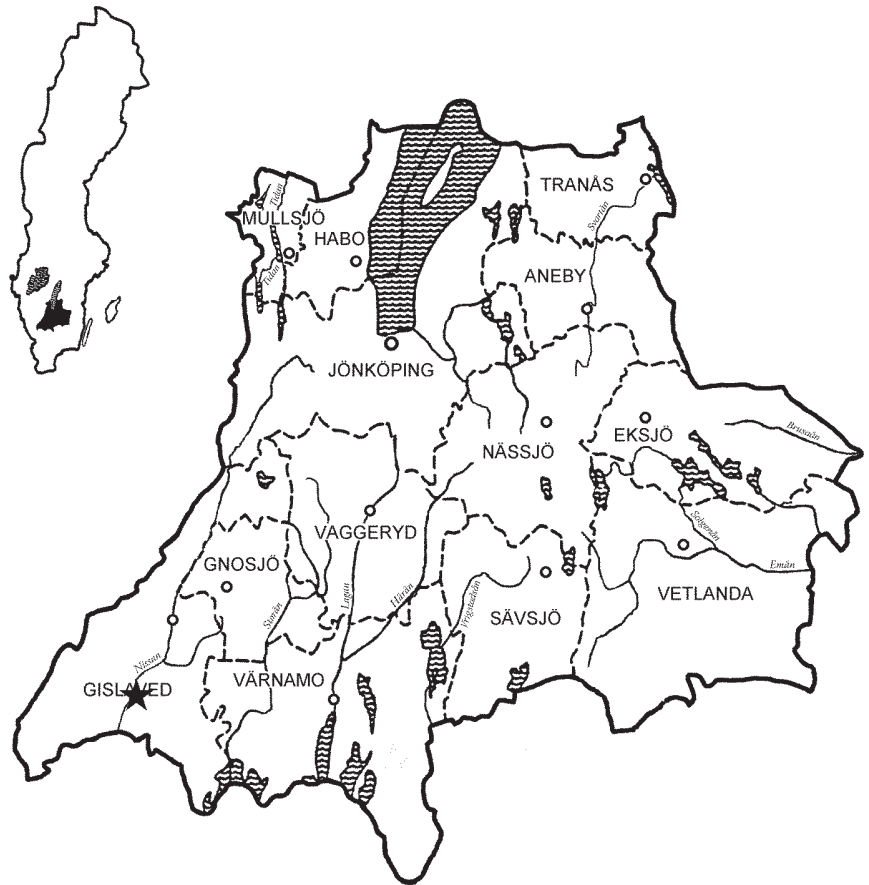
– arkeologisk förundersökning inom RAÄ 205 med
anledning av ledningsdragning

*Villstad socken i Gislaveds kommun
Jönköpings län*

JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM

Kulturmiljö, arkeologi

Arkeologisk rapport 2005:17

Rapport, foto och renritningar: Ann-Marie Nordman

Digital kartbearbetning: Ann-Marie Nordman

Grafisk design: Anders Gutehall

Tryckning och distribution: Marita Tidblom

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd:
Ur allmänt kartmaterial från Lantmäteriet. Medgivande 94.0133

Jönköpings läns museum
Box 2133
550 02 Jönköping
Tel: 036-30 18 00.
E-post: info@jkpglm.se
www.jkpglm.se

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2005

Innehåll

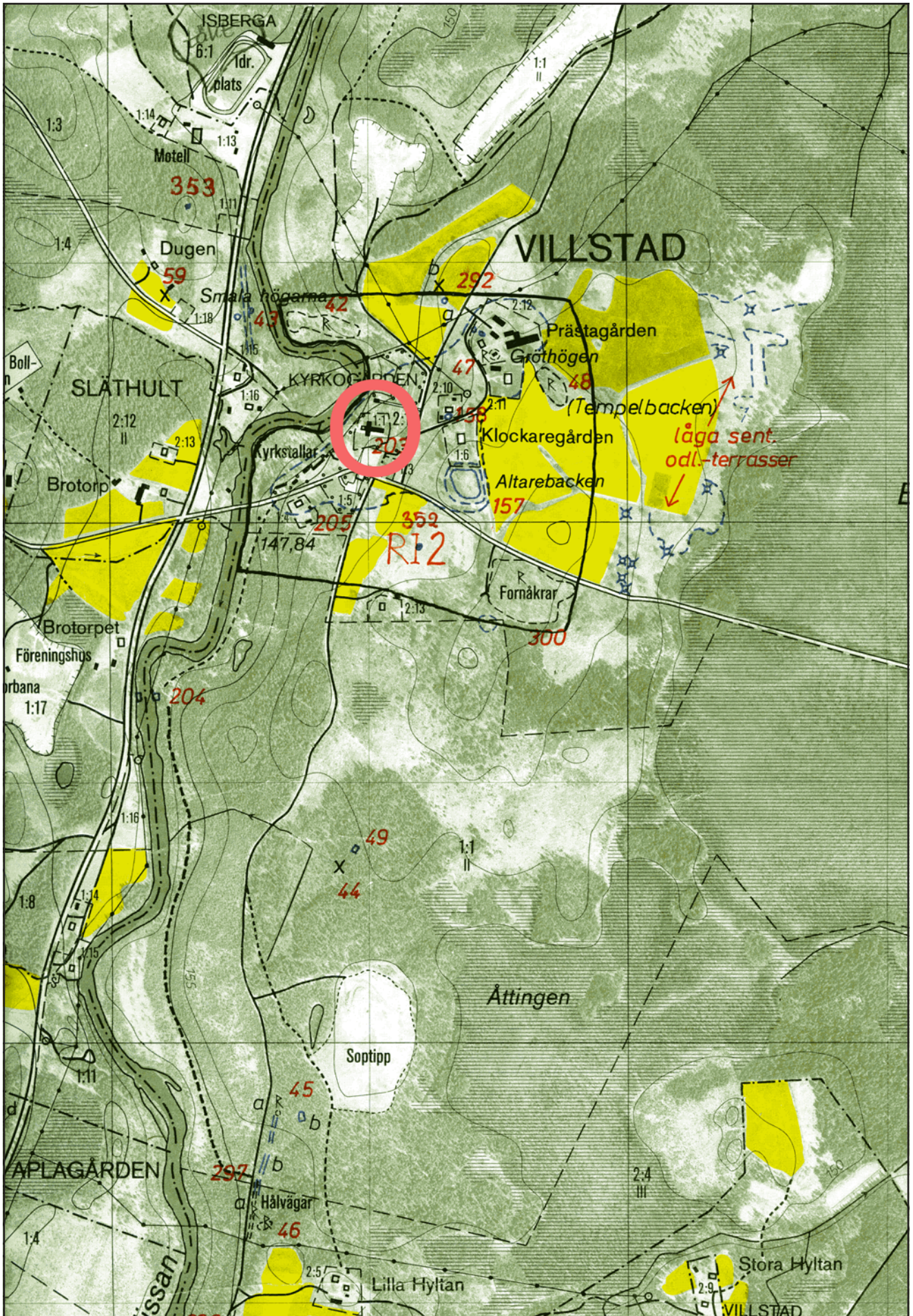
Inledning	5
Omfattning	5
Målsättning och metod	5
Topografi och fornlämningsmiljö	5
Tidigare undersökningar	5
Resultat	6
Stengrund	6
Tolkning	7
Fynd	8
Sammanfattning	8
Tekniska och administrativa uppgifter	9
Referenser	9
Tryckta källor	9
Arkiv	9

Bilagor

Bilaga 1 Karta över Villstad kyrkogård. Fjärrvärmeschakten och den påträffade stengrunden markerade. Skala 1: 600

Figurer

Figur 1 Utdrag ur ekonomiska kartans blad 5D8b. Skala 1:10000	4
Figur 2 Stengrund. Foto från öst.	6

Figur 1. Utdrag ur ekonomiska kartans blad 5D 8b. Skala 1:10 000. Förundersökningsområdet har markerats med röd ring.

Inledning

Under april 1999 genomförde Jönköpings läns museum en antikvarisk kontroll och förundersökning inom RAÄ205, Villstads kyrkby i Villstad socken, Gislaveds kommun i enlighet med Länsstyrelsens beslut 220-1667-99 och 220-4338-99. Beställare var Villstads pastorat och undersökningarna utfördes med anledning av planerad ledningsgrävning för fjärrvärme mellan Villstad kyrka och församlingshem. Ansvarig för uppdraget var Ann-Marie Nordman.

Omfattning

Sammantaget öppnades 130 löpmeter schakt mellan Villstads kyrka och församlingshemmet. En yta på ca 30m² togs upp väster om kyrkan, mellan kyrkan och den västra porten till kyrkogården.

Målsättning och metod

Målsättningen med undersökningen var att undersöka huruvida äldre byggnads- eller andra lämningar berördes av schaktningarna.

Förundersökningen genomfördes till en början som en schaktkontroll, dvs arkeologen följde ledningsschaktningarna och granskade schakten allt eftersom de öppnades. När man sedan stötte på murrester bestämde man i samråd med länsstyrelsen att utvidga förundersökningen till att omfatta en större yta runt murarna (beslut 220-4338-99). Efter avslutad dokumentation revs merparten av murarna utan antikvarisk kontroll för att lämna plats för fjärrvärmeledningarna.

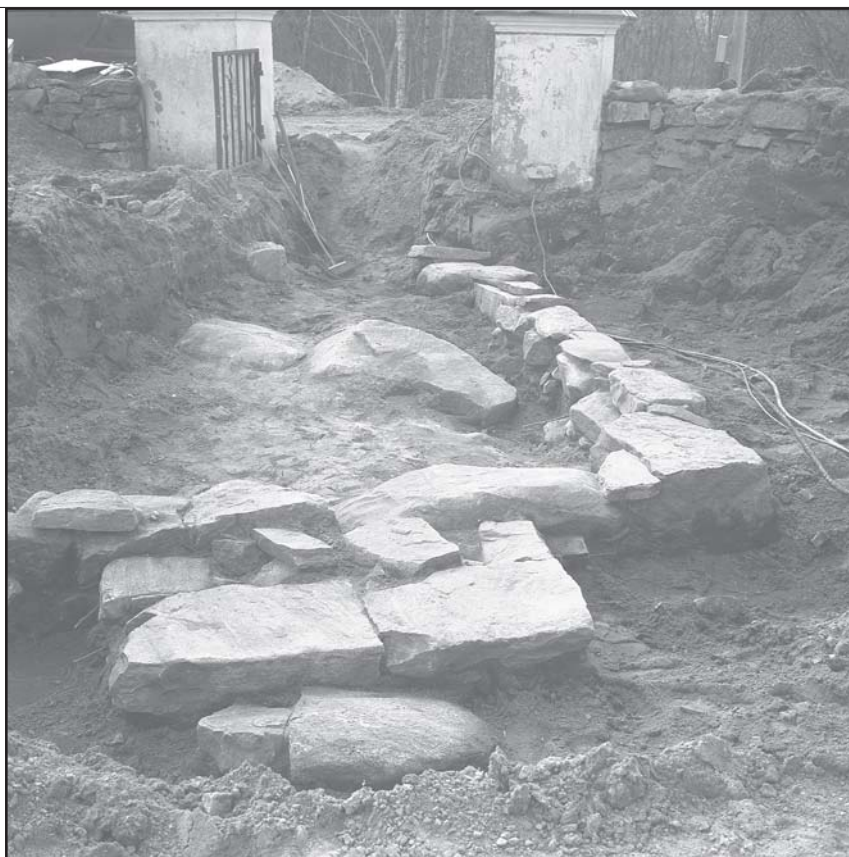
Topografi och fornlämningsmiljö

Villstad kyrka är belägen på en höjd invid Nissans östra strand och ligger i ett öppet landskap bestående av svagt kuperad åker- och ängsmark. Nivåerna inom området varierar mellan 150 och 155 meter över havet. Villstads kyrkby (RAÄ 205) har betecknats som riksintressant kulturhistorisk miljö. Den nuvarande kyrkan uppfördes på 1910-talet, men har föregåtts av äldre kyrkobyggnader. Under senare hälften av 1100-talet byggdes den första stenkyrkan i romansk stil. Övrig bebyggelse i kyrkbyn härrör i huvudsak från 1700- och 1800-talet. Talrika fornlämningar i närområdet tyder också på att Villstad är en gammal kulturbygd. Norr om kyrkan finns några gravfältsområden (nr 42, 43, 47 och 48) och österut finns odlingsterrasser (nr 157) och fossil åkermark (nr 300).

Namnet Villstad är belagt från 1268 i olika medeltida handlingar. Men namnet är sannolikt betydligt äldre än så. Förleden *vivill* översätts till "en kultplatsfunktionär" i fornnordisk religion (Agertz, 1997, ss 74).

Tidigare undersökningar

Inga arkeologiska undersökningar har tidigare företagits vid kyrkan.

Figur 2. Stengrund. Foto från öst. Ann-Marie Nordman

Resultat

Ledningsschakten var ca 0,7 meter breda och de grävdes ner till ca 0,6 meters djup. Den arkeologiska schaktkontrollen omfattade ca 60 löpmeter schakt inom kyrkogården. Två schakt öppnades: ett, som löpte från tornets sydvägg till den västra ingången till kyrkogården, och ett som löpte från ungefär mitten av kyrkans norra långvägg till samma ingång (bilaga 1). Fyllningen i schakten bestod av humusblandad sand. Några tydliga lager var omöjliga att urskilja för det mesta hade fyllningen blivit omrörd vid sentida grävningar på kyrkogården.

En stengrund

Strax innanför den västra ingången till kyrkogården framkom del av en enkel grundmur bestående av två vinkelrätt liggande stenrader, ca 0,2-0,3 meter under markytan (se figur 2). Den bevarade delen av den norra muren var ca 4,0 meter lång och den östra muren var 3,5 meter lång. Muren var 0,45-0,55 meter bred och som mest 0,35 meter hög. Den bestod av flata stenar i två eller tre skift. Stenarna var 0,20x0,20x0,05 - 1,00x0,60x0,20 m stora. De största stenarna fanns i det nedersta skiftet. Mitt framför den östra muren fanns trappsteg i sten, 1,0x0,8 meter stor. Grunden har varit kallmurad, inga spår av bruk eller annat bindemedel kunde iaktas i muren. Däremot framkom lite bruksrester i fyllnadsmassorna i västra delen av konstruktionen. Schaktet kunde inte utvidgas söderut på grund av närliggande gravar varför grundens yttre

---

mått är något osäkra. Dock kan man från trappans placering eventuellt dra slutsatsen att den östra väggen inte varit längre än 3,7 meter. Läget för konstruktionens västra vägg är också osäker då tidigare grävningar för elkablar och dylikt har gjort att inget säkert avslut mot väst syns idag. Den sista (västligaste) stenen i den norra muren är dock klart större än övriga, vilket kan tolkas som att detta är hörnstenen. I så fall får vi en byggnad som är endast 4 x 3,7 meter stor. Den relativt kläna grunden tyder på att själva byggnaden har varit uppförd i trä, troligen liggande timmer eftersom ovansidan av grunden är så plan och jämn.

Tolkning

Vad den nyupptäckta stengrunden representerar är oklart. Flera alternativ finns:

1. Gravkor.

Inga uppgifter finns om friliggande gravkor på Villstad kyrkogård varför detta alternativ bör ses som ganska osannolik.

2. Stiglucka eller bogårdsport.

En stiglucka består av en mindre byggnad som utgör ett slags porthus till kyrkogården. Syftet var främst att hålla kreaturen borta från kyrkogården. Stigluckorna var uppförda i tegel, sten eller trä. Stigluckor i trä var under medeltiden vanliga i hela landet, inte minst i de skogrika landskapen. Om aktuell konstruktion har varit en stiglucka borde man kunnat se en anslutande bogårdsmur. Inga spår av en sådan fanns dock.

3. Benhus, där man förvarade uppgrävda människoben. Dessa byggnader var ofta relativt små och byggda i trä eller sten.

Några uppgifter om benhus på Villstad kyrkogård har inte heller påträffats i arkiven. Inte heller gjorde man några benfynd inom husgrunden.

4. Klockstapel.

Klockstaplar förekommer på många småländska kyrkogårdar. Man ansåg att klockringningen kunde skada kyrkobyggnaden varför klockorna ofta placerades i en separat klockstapel. Vid Villstad kyrka har flera klockstaplar funnits (Träff, 1970). Enligt uppgift ska en klockstapel ha funnits vid kyrkogårdens södra mur vid slutet av 1600-talet. Denna placering är dock knappast den enda. Eftersom stapeln var byggd i trä måste den förnyas med jämna mellanrum varpå den flyttades runt på kyrkogården. Efter branden 1910 beställdes två nya klockor varav den mindre upphängdes i en provisorisk stapel på kyrkogården under tiden kyrkan byggdes upp igen (Träff, s76). Läget för denna stapel har inte framgått av referensmaterialet. En grund på 4x3,7 meter skulle gott och väl vara tillräcklig för en tillfällig klockstapel.

Alternativ 4 anses som det mest troliga.

Fynd

Fynden bestod av spik, tegelskärvor samt enstaka glasskärvor. Inga fynd tillvaratogs eftersom lagren var omrörda.

Sammanfattning

Under våren 1999 genomförde Jönköpings läns museum en arkeologisk förundersökning vid Villstad kyrka. Anledning till förundersökningen var fjärrvärmedragning till kyrkan.

Två schakt inom kyrkogården undersöktes. Strax innanför den västra kyrkogårdsporten framkom en enkel stengrund, ca 4 x 4 meter stor. Vad grunden representerar är oklart. Några uppgifter om en byggnad i denna del av kyrkogården har inte påträffats. Flera alternativ finns: gravkor, stiglucka, benhus eller tillfällig klockstapel. Troligast är att det rör sig om en tillfällig klockstapel.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens tillstånd:	220-1667-99, 220-4338-99
Jönköpings läns museums dnr:	102/99, 216/99
Beställare:	Villstads pastorat
Rapportansvarig:	Ann-Marie Nordman
Fältansvarig:	Ann-Marie Nordman
Fältpersonal:	Anders Gutehall, Ann-Marie Nordman
Fältarbetstid:	990413–990414 och 990421-990422
Län:	Jönköpings län
Kommun:	Gislaved kommun
Socken:	Villstad socken
Församling:	Villstad församling
Fastighetsbeteckning:	Villstad 1:1
Belägenhet:	Ekonomiska kartans blad 5D 8b
Koordinater:	x:6344180 y:1357480
Undersökningsyta:	130 m ²
Fornlämningsnummer:	205
Fornlämningstyp och tidsperiod:	Kallmurad (hus)grund, historisk tid
Negativ nr:	s/v 05:03:87-93

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Referenser

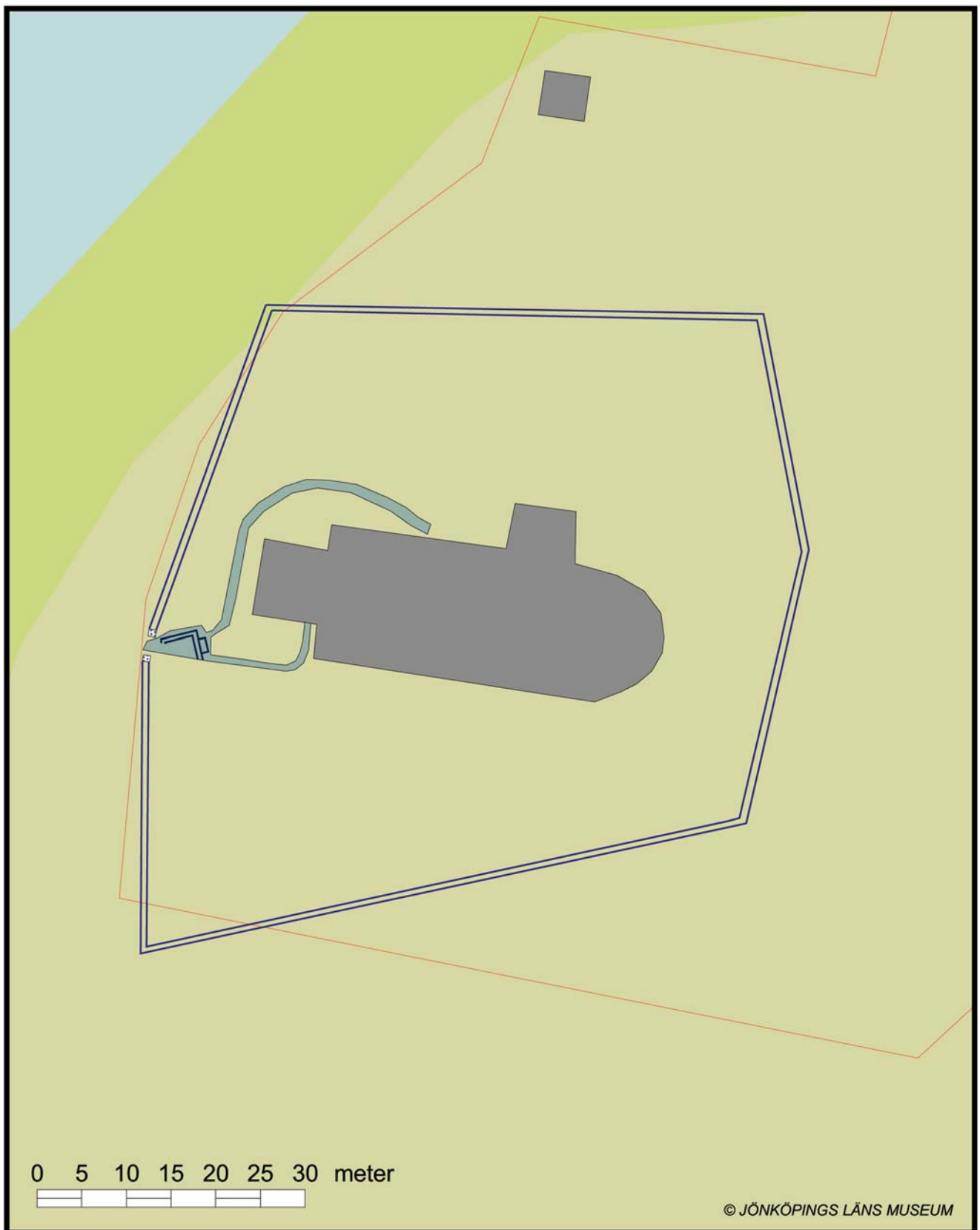
Tryckta källor

- Agertz, J. 1997. *Bebyggelsenamn i socknarna Reftele och Villstad*. Smålandsstenar
- Kulturhistorisk lexikon för nordisk medeltid 1972*. Malmö
- Träff, U. 1970. *Villstad kyrka*. Smålandsstenar
- Träff, U. 1973. *Bidrag till Villstad historia*. Smålandsstenar

Arkiv

Jönköpings läns museums arkiv
Lantmäteriet, Jönköping

Bilaga 1. Villstad kyrkogård

Villstad kyrkogård. Fjärrvärmeschakten och den påträffade stengrunden markerade.